

УДК 343.2

Кашкаров О.О.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ ТА ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ ПЕРЕДБАЧЕНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ НОВЕЛАМ В СФЕРІ ОБІГУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ.

У статті проведений аналіз об'єктів та предметів злочинів, які передбачені новими статтями КК України та новими редакціями статей КК України в сфері обігу цінних паперів.

Ключові слова: об'єкт злочину, предмет злочину, цінні папери, злочин, законодавство про кримінальну відповідальність.

Суспільні відносини, що складаються на ринку цінних паперів, являють собою різновид економічних відносин, які відіграють важливу роль у житті суспільства. У процесі випуску та обігу цінних паперів створюються й використовуються фонди, необхідні не тільки для функціонування суб'єктів господарської діяльності, але й суспільства та держави в цілому. Використання цінних паперів забезпечує нормальне функціонування фінансової, кредитної та інших суміжних систем економіки держави.

З огляду на важливість суспільних відносин, які складаються на ринку цінних паперів, їх поставлено під кримінально-правову охорону від злочинних посягань.

Проблемам кримінально-правової охорони суспільних відносин в сфері випуску та обігу цінних паперів присвячували праці такі вчені: Н.О. Гурова, Л.В. Дорош, О.О. Дудоров, О.І. Перепелиця, О.Б. Сахарова, І.В. Сінгаївська, В.Р. Щавінський.

Кримінально-правове законодавство, яке забезпечує охорону суспільних відносин в сфері випуску та обігу цінних паперів, нещодавно було змінено. Метою статті є проведення загальної характеристики об'єктів та предметів новел кримінального законодавства щодо охорони суспільних відносин в сфері випуску та обігу цінних паперів, виявлення їх переваг та проблем застосування.

Встановлення об'єкту та предмету злочину відіграють не тільки важливу теоретичну, але і практичну роль. Вчення про об'єкт злочину та його факультативну ознаку є одним з основних розділів теорії про злочин.

Розглядаючи проблеми боротьби із злочинами на ринку цінних паперів, необхідно передусім встановити об'єкт, на який посягають злочини даного виду, адже саме він дозволяє визначити чи є діяння злочином.

Не вдаючись до глибокого теоретичного аналізу щодо сутності об'єкту злочину зазначимо, що за нашим переконанням, об'єктом злочину виступають суспільні відносини. На тій підставі, що формула „об'єкт злочину = суспільні відносини” є універсальною категорією, адже, по-перше, тільки через суспільні відносини можуть виражатися блага, права, цінності, по-друге, поняття «суспільні відносини» значно ширше ніж інші існуючі формулювання об'єкта злочину і, по-третє, як слушно

зазначає проф. В.М. Трубніков, що людина поза межами суспільних відносин є лише біологічною істотою [1, с. 85].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за правопорушення на ринку цінних паперів» від 25 грудня 2008 року № 801 – VI, до КК України були внесені зміни: введені в дію нові статті, а саме, ст. 2231 «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів», ст. 2232 «Порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів», ст. 2322 «Приховування інформації про діяльність емітента»; назви та диспозиції існуючих статей та частини статей викладені у новій редакції, а саме диспозицію ч. 2 ст. 202, та її назву «Порушення порядку заняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг», ст. 223 «Розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску», ст. 2321 «Незаконне використання інсайдерської інформації».

Віднесення цих норм до розділу VII Особливої частини КК України є цілком обґрунтованим, на підставі родового об'єкту злочину законодавець відносить злочини, що вчиняються на ринку цінних паперів до злочинів, що вчиняються у сфері господарської діяльності. Продовжуючи класифікацію об'єкту злочину по вертикалі, злочини, які вчиняються на ринку цінних паперів можна виділити в окремий вид, на підставі видового об'єкту злочину. Видовий об'єкт злочину являє собою групу одновидових суспільних відносин [2, с.89].

Виділення видового об'єкта дозволить нам більш чітко виокремити із суспільних відносин, що складаються в сфері господарської діяльності безпосередньо, ті, які пов'язані з випуском та обігом цінних паперів, згрупувати в межах розділу про злочини у сфері господарської діяльності ті злочини, які посягають на випуск та обіг цінних паперів. Так, на нашу думку, видовим об'єктом злочинів, які посягають на випуск та обіг цінних паперів, є сукупність суспільні відносини з випуску і обігу грошей, державних і недержавних цінних паперів, іноземної валюти і білетів державної лотереї, до цього висновку ми прийшли на підставі аналізу Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України, сукупність однорідних суспільних відносин, крім зазначених новел, також створюють наступні норми КК України: ст. 199 «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї»; ст. 224 «Виготовлення, збут та використання недержавних цінних паперів».

Продовжуючи досліджувати проблему об'єкта злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів, доречно згадати російського вченого Л.Л. Круглікова, який стверджує, що об'єкт злочину доцільно класифікувати наступним чином: 1) загальний; 2) міжродовий; 3) родовий; 4) груповий; 5) видовий; 6) безпосередній [3, с. 23]. Запропонована Л.Л. Кругліковим ідея щодо класифікації об'єктів злочину по вертикалі безумовна є спірною, однак, вона заслуговує на увагу, на тій підставі, що аналіз новел та норм, що не були змінені, дає нам змогу побачити наступний факт. Норми, які знаходяться у Розділу VII КК України, об'єднані одним родовим об'єктом злочину, також норми, які забезпечують охорону суспільних відносин на ринку цінних паперів, як ми вже довели об'єднуються у певний вид, проте, аналіз безпосередніх об'єктів злочинів у

сфері випуску та обігу цінних паперів доводить наступне, а саме, в межах видового об'єкту злочину їх можна консолідувати у три окремі групи:

1) норми, які забезпечують захист інтересів інвестора та емітента (ст. ст. 199, 224, 2321 КК України);

2) норми, які забезпечують захист інтересів інвестора (ст. ст. 2231, 2322 КК України);

3) норми, які забезпечують інтереси держави у сфері управління суспільними відносинами в сфері випуску та обігу цінних паперів (ст. ст. 202, 223, 2322 КК України).

За нашим переконанням безпосереднім об'єктом злочину, який передбачений новою редакцією ст. 223 КК України, виступають суспільні відносини управлінського характеру, які виникають під час розміщення цінних паперів.

Безпосереднім об'єктом злочину, який передбачений ч. 2 ст. 202 КК України виступають суспільні відносини управлінського характеру, які забезпечують нормальне функціонування фінансової системи України.

Аналіз диспозиції ст. 2231 КК України свідчить, що безпосереднім об'єктом цього злочину виступають суспільні відносини в сфері документообігу, які забезпечують інтереси інвестора не тільки під час розміщення цінних паперів, та й обігу цінних паперів.

Виходячи зі змісту диспозиції ст. 2232 КК України ми вважаємо, що безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини управлінського характеру, які забезпечують нормальну роботу депозитарної системи.

Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 2321 КК України виступають інтереси емітента та інвесторів, які виникають в сфері інформаційного забезпечення розміщення та обігу цінних паперів.

Незаконне використання інсайдерської інформації може завдавати шкоди, як емітенту, так і інвесторів, таке ствердження можна проілюструвати двома прикладами. Перший, емітент, зберігаючи у таємниці, наприклад, факт проведення переговорів з крупним іноземним інвестором, бажає отримати від цього певні переваги над конкурентом, інсайдер знаючи про наміри емітента, будь-яким чином використовує ці відомості, цим завдає шкоди емітентові. Другий, інсайдер володіючи інформацією про прагнення інвестора продати цінні папери за певну суму, надає цю інформацію будь-якій особі, яка використовує її, в результаті чого змінюється біржове котирування цих цінних паперів, що призведе до заподіяння шкоди інвесторів.

Стаття 2322 КК України встановлює відповідальність за ненадання або надання недостовірної інформації інвесторів, відповідно до цього ми вважаємо, що безпосереднім об'єктом цього злочину є інтереси інвестора, які виникають у сфері інформаційного забезпечення обігу цінних паперів.

Наведене вище дає нам змогу констатувати, наступне, що класифікація об'єкту злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів повинна відбуватись на підставі п'ятиступеневої класифікації, а саме 1) загальний об'єкт; 2) родовий об'єкт; 3) видовий об'єкт; 4) груповий об'єкт; 5) безпосередній об'єкт злочину. Такого роду класифікація об'єктів злочину по вертикалі можлива виключно, як наукова класифікація об'єкту злочину.

Предмет злочину, відповідно до теорії кримінального права відноситься до факультативної ознаки об'єкту злочину, на сучасному етапі розвитку кримінально-правової науки найбільш переконливою, на наш розсуд, позицією щодо визначення поняття «предмет злочину» є точка зору Є.В. Лашука, який вважає, що предмет злочину – це факультативна ознака об'єкту злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння [5, с.59; 6, с. 75-78]. Відповідно до висловлювання Є.В. Лашука можна зробити висновок, що предметом злочину виступають: 1) речі матеріального світу; 2) інші субстанції (інформація, електроенергія тощо).

Вважаємо не доцільним проводити аналіз цивільно-правової та економіко-соціальної природи цінних паперів в рамках цієї статті, відразу перейдемо до кримінально-правового аналізу предмету цих злочинів.

За нашим переконанням зміст ст. 223 КК України у новій редакції викладений у значно кращій редакції на тій підставі, що диспозиція аналізованої норми позбавлена вказівки «розміщення у відкритій формі». Усунення з диспозиції цього положення дає нам можливість стверджувати, що предметом злочину, передбаченого ст. 223 КК України виступають вся сукупність емісійних цінних паперів, тобто цінні папери які розміщуються у відкритій та закритій формах (акції закритих акціонерних товариств також відносяться до предмету цього злочину, відповідно до нової редакції ст. 223 КК України). Однак, предметом даного злочину не можуть бути цінні папери, які не є емісійними, тобто такими, які не є предметом масового випуску, випуск (видача) їх в обіг не потребує спеціальної регламентації і контролю, і через це не підлягають державній реєстрації. До таких цінних паперів відносяться: векселі (не передбачають державної реєстрації, а також дані цінні папери не є емісійними), приватизаційні папери, облігації державних і місцевих позик, казначейські зобов'язання республіки (закон не передбачає реєстрації випуску державних цінних паперів, і відповідальність відповідно до ст. 223 КК України за порушення порядку розміщення цінних паперів можуть нести уповноважені особи господарюючих суб'єктів), ощадні сертифікати (даний вид цінних паперів не є емісійним).

Предметом злочину, передбаченого ст.223 КК України, є документи, які надаються в Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку для реєстрації випуску цінних паперів господарюючих суб'єктів.

Під документами, що надаються для реєстрації випуску, необхідно розуміти всі документи, які необхідні для реєстрації випуску цінних паперів або інформації про їх випуск. [6, с. 644].

Реєстрацію документів, які містять відомості про випуск цінних паперів, здійснює Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку. Під відомостями про випуск цінних паперів слід розуміти документ, в якому містяться така інформація, яка є необхідною для державної реєстрації випуску цінних паперів.

Згідно Положення „Про порядок реєстрації випуску акцій і облігацій підприємств та інформації про їх емісію”, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.02.98 року № 36, акціонерні товариства та підприємства зобов'язані зареєструвати інформацію про емісію цінних паперів (у тому

числі у випадках прийняття рішення щодо збільшення або зменшення статутного фонду, випуску акцій нової номінальної вартості, випуску акцій з метою обміну на раніше випущені облигації або акції іншого акціонерного товариства тощо), для чого подають до реєструючого органу певну сукупність документів, перелік яких передбачений вказаним Положенням.

Аналіз диспозиції ст. 2232 КК України вказує, що злочин передбачений цією статтею може бути вчинений шляхом внесення змін до системи реєстру власників, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» реєстр власників цінних паперів — складений реєстратором на певну дату список власників іменних цінних паперів та номінальних утримувачів. Тобто шкода об'єкту злочину завдається злочинним впливом на предмет, виходячи з наведеного предметом злочину виступає список власників іменних цінних паперів та номінальних утримувачів, а саме належним чином оформлений документ, в якому міститься інформація про власників іменних цінних паперів та номінальних утримувачів.

Предметом злочину, який передбачений ст. 2321 КК України виступає інсайдерська інформація. Під інсайдерською інформацією у кримінально-правовому сенсі слід розуміти інформацію, яка є не опублікованою або не оприлюдненою, тобто вона є невідомою колу потенціальних інвесторів. І як справедливо стверджує В.В. Сасенко, оприлюдненою інформація вважається тоді, коли вона відома необмеженому колу осіб. Причому, немає необхідності, щоб кожен інвестор мав цю інформацію або щоб вона була опублікована у засобах масової інформації. Достатньо, щоб вона була доступною через інформаційні системи широкого користування. У ФРН навіть існує підхід, згідно з яким розкритою вважається інформація, що доступна лише інвесторам, які звичайно здійснюють операції з відповідними цінними паперами. Тому не потрібно розголошувати інформацію через засоби масової інформації, адже розголошення навіть вузькому колу зацікавлених інвесторів призведе до відображення інформації у курсовій вартості відповідного цінного папера (наприклад, на загальних зборах акціонерів). Обґрунтованість такого підходу може виглядати сумнівною, але чи реально забезпечити рівний доступ до інформації всім потенційним інвесторам? Завжди пройде певний час, поки ринок відреагує на нову інформацію, і хтось завжди буде першим [7, с. 120].

Виходячи зі змісту ст. 2322 КК України можна встановити, що предметом цього злочину виступають документи, які містять інформацію про діяльність емітента. Порядок та процедуру надання документів, які містять інформацію про діяльність емітента регламентується Положенням Державної комісії з цінних паперів та фондового України «Про розкриття емітентами інформації емітентами цінних паперів» № 97/13364 від 5 лютого 2007 року. Відповідно до зазначеного положення документи, у яких міститься інформація про діяльність емітента можуть бути надані інвесторові як у документарній (паперовій), так і в без документарній (електронній) формі.

Проведений аналіз об'єктів та предметів злочинів дає нам підставу стверджувати, що новели законодавства про кримінальну відповідальність в сфері обігу цінних паперів, порівняно з раніше існуючими нормами, значно розширюють можливість його застосування, з'явилися нові об'єкти та предмети злочину в сфері обігу цінних паперів.

В подальшому ця стаття може бути використана при проведенні аналізу інших елементів складів злочинів, які вчиняються в сфері обігу цінних паперів.

Список використаних джерел та література:

1. Трубников В.М. Новый взгляд на объект преступления // Право і безпека. – 2002. – № 1. – С. 81-87.
2. Уголовное право Российской Федерации: В 2-х т. / Под ред. проф. Л.В. Иногамовой-Хегай. – М.: ИНФРА-М, 2002. – Т. 1: Общая часть. – 384 с.
3. Кругликов Л.Л. Практикум по уголовному праву. Общая часть. Особенная часть: / Л.Л. Кругликов/ Учебное пособие. – М.: Бек, 2002. – 352 с.
4. Лашук Є.В. Предмет злочину в кримінальному праві України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – К., 2005. – 262 с.
5. Лашук Є.В. Інформація з обмеженим доступом як предмет злочину // Право України. – 2001. – № 3. – С. 75-78.
6. Научно – практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 05. 04.2001 г. / Под ред. Мельника Н.И., Хавронюка Н.И., - К.: Канон, А.С.К. 2002. – 1216 с
7. Саєнко В.В. Правове регулювання використання інсайдерської інформації на ринку цінних паперів // Дис... канд. юрид. наук: 12.00.04. – К., 2002. – 250с.

Кашкаров А.А. Проблемы определения объекта и предмета преступлений, которые предусмотрены уголовно-правовыми новеллами в сфере оборота ценных бумаг.

В статье проведен анализ объектов и предметов преступлений, которые предусмотрены новыми статьями УК Украины и новыми редакциями статей УК Украины в сфере обращения ценных бумаг.

Ключевые слова: объект преступления, предмет преступления, ценные бумаги, преступление, законодательство об уголовной ответственности.

Kashkarov A.A. The problems of the definition the object and subject of the crimes that are stipulated by new criminal legal article in sphere of the manipulation of securities.

The analysis of objects and subjects of crimes which are stipulated by new articles of the Criminal Code of Ukraine and new editions of articles of the Criminal Code of Ukraine in sphere of the manipulation of securities is carried out.

Key words: object of a crime, subject of a crime, securities, crime, the legislation on the criminal liability,

Надійшла до редакції 29.04.2009 р.